

TASAVVUF: RUHÎ DERİNLİKLERDEKİ İLAHÎ İZLEKLER

a. Tasavvuf Çağlar Üstü Bir Konudur

Tasavvuf çağlarüstü bir konu. Her devirde önemi olmuş, ilgi görmüş, ilgi azalmamış. Materyalizm, kapitalizm, olaylar, harpler, sıkıntılar insanın gönlünden bu konuyu, bu kavramı, bu terimi silememiş ve herkes hakikaten tasavvufu merak ediyor.

Biraz da bizim ilahiyat fakültesi profesörü olmamız, bu konuyla bizi yakın bir insan hâline getirmiş bulunuyor, bir. İkincisi, kayınpederimiz ve hocamız Mehmed Zahid Kotku'nun halefi olmam, fiilen tasavvufî bir hareketin içinde bulunmam dolayısıyla da bir yakın ilgi ve ilişki içinde olmuş oluyoruz. Bu iki noktadan bu konuyla ilgili söz söylemek için gerekli hazırlığım var; hazırlıksız ve bu konunun yabancısı değilim.

Tasavvuf nedir?

Tasavvuf ruhî, ruhanî, derûnî bir zihniyettir, dinî bir zihniyettir. Bunun batı dillerinde en yakın karşılığı mistisizm denilen harekettir.

Mistisizm İslâm'dan önce de muhtelif toplumlarda görülen bir ruhî hayat tarzı, ruhanî hayat tarzının ismidir. Bir hint mistisizmi vardır, yogiler vesaireler. Bir yunan mistisizmi vardır, bir hıristiyan mistisizmi vardır, bir yahudi mistisizmi vardır, bir çin mistisizmi vardır. İslam'da da, mistisizmden oldukça farkları olmakla beraber buna benzer bir derûnî hayat tarzı var.

Buna, bu ilme müslümanlar tasavvuf adını vermişler ve bu ilmin çatısı altında hangi konuları toplamışlar?

Konularını düşündüğümüz zaman belki biraz daha meseleye müşahhas, elle tutulur bir tarzda yaklaşmak mümkün olur.

b. Tasavvuf Denince; Ruh Terbiyesi, Ahlak Terbiyesi, Allah'ı Tanıma Kastedilmiştir

Tasavvuf deyince ruhun terbiyesini düşünmüşler, bir. Ahlakın güzelleştirilmesini düşünmüşler; ahlak terbiyesini, moral terbiyeyi düşünmüşler, iki. Gizli bir takım esrarı öğrenmeyi, herkes tarafından bilinmeyen bir takım

dinî gerçekleri anlamayı, öğrenmeyi kastetmişler; Allah'ı tanımayı, marifetullahı ermeyi kastetmişler, üç.

Bu üç şey, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in zamanından başlamış günümüze kadar gelmiş. Konularına baktığımız zaman başka milletlerde de olmasının yadırganmayacağını anlıyoruz. Çünkü hakikaten her millette bir ahlâk meselesi, ahlakın eğitimi meselesi vardır. İnsanoğlunun hepsinde, akli olan, vicdanı olan, tefekkürü olan her insanda bu hayat hakkında, bu hayatın öncesi hakkında ve bu hayattan sonraki durumlar hakkında merak vardır.

Hayatın gözle görülemeyen, elle tutulmayan taraflarıyla ilgili, esrarıyla ilgili batınî, derûnî cephesiyle ilgili bir merak vardır. Herkeste vardır bu. Onun için bütün toplumlarda bunun olması tabiidir, yani normal karşılıyoruz çünkü konular evrensel, konular insanla ilgili, konular toplumla ilgili. Kişilerin, şahısların psikolojileriyle, ruh hayatlarıyla ilgili olduğu için demek ki her toplumda olacak.

İslâm tasavvufu öteki milletlerin mistisizminden farklıdır. Bu normal. Her kültürün değerleri başka kültürlerdeki benzerlerinden mutlaka farklıdır. Hatta ben size bir takım müşahhas misallerle anlatayım. Türkçe'deki alfabedeki harflere verdiğimiz değerlerle Almanca'daki aynı değildir, İngilizce'deki aynı değildir, Arapça'daki aynı değildir.

Mesela bir s harfini düşünün, bir z harfini düşünün. Türkçe'deki selamlaşma *esselamü aleyküm* dediğimiz zaman anladığımız şeyle batının good morning'i veyahut buna benzer guten tag'ı vesairesi çok farklıdır. [Almanca] Auf wiedersehen [Auf viderseen] sözüyle Allahısmarladık sözü arasında çok büyük farklar vardır. Yani her toplum kendi kavramlarını, kendi yaşayışı içinden kendisi üretip çıkarttığı için bunlar birbirine tam benzemez. Yani arabalar birbirine benziyor ama Mercedes farklıdır, Citroen farklıdır, Fiat farklıdır gibi oluyor. Onun için İslâm tasavvufu da mutlaka çok farklıdır. Öteki tasavvufî, derûnî yaşamlardan, yaşantılardan çok farklıdır.

Bütün insanların ruh hayatlarıyla ve toplumlarla ve ahlâk düzenleriyle ilgili olduğu için

tasavvuf Peygamber Efendimiz'in zamanında da tabii olarak vardı. Şimdi de var, bundan sonra da var olacak, böyle olması normal. Soruyu soran kardeşiniz güzel sormuş;

“İlk devirlerdeki tasavvufi hareketle bugünkünün birleştiği-ayrıldığı noktalar var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?” diye soruyor.

Evet [vardır.] Kavramlar, sosyal müesseseler tarih boyunca gelişme gösterirler, aynı şekilde kalmazlar, mutlaka değişikliklere uğrarlar. Diller de değişikliklere uğrar. Yani Kur'ân-ı Kerîm'in terminolojisini aynen bugün kullanmıyoruz. Bugünün terminolojisiyle Kur'ân-ı Kerîm'i aynen tercüme edemeyiz, yani kelimelere yüklenen kavramlar farklılaşmıştır. Kavramların gelişmesiyle, tarih boyunca değişmesiyle ilgili hatırlınızda kalsın, sohbet mahiyetinde konuşuyoruz, diye söyleyeyim.

Mesela imam. İmam kelimesi bugün bizde olağan ve sıradan bir mesleği ifade ediyor; bir camide görevli insan. Fakat İslâm'ın ilk devrinde böyle değildi. İslâm'ın ilk devrinde imam

“önder” demekti. *İmâmü’l-müslimîn*, “müslümanların en başındaki kimse” demekti, önderi demekti. Ama bugün nihayet camide ön tarafa geçipte en ön safdan biraz daha öndeki önder. Yani sadece namazın komutlarını veren kimse mânasını taşıyor. Eskiden imam denildiği zaman duyulan saygınlık yıpranmış, kelime kavramda biraz değişiklik göstermiştir.

Farsça’dan gelen bir hoca kelimesi var. Aslı hâce, yani dudağı yuvarlatarak bir hâ harfi telaffuzu, sonra uzun bir a: Hâce. Hâce Farsça’da “soylu kimse” demek; vezirlere, yüksek, asil, soylu kimselere verilen bir isim. Sonradan bu Türkiye’de değışe değışe hoca, normal tabii bir terim hâline gelmiştir. Yine ya “camide görevli kimse” ya da “bir okulda çocuklara ders öğreten sıradan bir kimse” demektir.

Tabii tasavvuf da tarih boyunca üç kıtaya, İslâm’ın genellikle yayılmış olduğu üç kıtaya, Asya, Avrupa, Afrika, buralara yayılmıştır ve yayıldığı yerlerdeki farklı kültürlerin renklerinden tasavvufun beyazlığına renkler girmiştir. Hani hanımlar, beyaz çamaşırları renkli-

lerle yıkarlarsa ne olur, bilirler. Yani renkli çamaşırlar beyazları boyar, istenmeyen durumlar meydana gelir.

Onun için tasavvuf, bir kere Peygamber Efendimiz'in zamanından bu zamana 14 asır geçmiş. On dört asır büyük bir zamandır. Bir şeyi aynen korumak kolay değildir. Demir bile bu kadar asır, zaman zarfında küflenir, toz toprak olur. Taş aşınır, binalar yıkılır, ağaçlar çürür. İnsanlar 14 asır kullanmışlar, elbette değişikliğe uğrayacak, uğramıştır. Bir de çok geniş sahalara yayılmıştır, çeşitli kültürlerin renklerinden etkilenmiştir. Onun için bugün bir Mısır tasavvufuyla bir Orta Asya tasavvufu, bir Afrika, mesela Cezayir, Fas tasavvufu arasında üslup farkları meydana gelmiştir.

Tabii konu ilahî ve dinî gerçekler olunca, yani imana taalluk eden, Allah'ın rızasını kazanmaya taalluk eden gerçekler olunca biz orada değişiklikleri tabii karşılayamayız. Yani namaz değişse değişmesinden memnun olmayız. Oruç değişse, hac değişse memnun olmayız. Çünkü bunun değişmesinin de doğru olmadığına dair zaten hadîs-i şerîfler vardır. Dinin aynen aslının korunması önemli bir husustur;

bozulması ve dinde olmayan şeylerin sonradan ortaya çıkması bid'at diye adlandırılır. Onun için bid'atlar, mesela hadîs-i şerîfte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* buyuruyor ki; “Sonradan ortaya çıkmış şeylere bid'at denir.” Peygamber Efendimiz'in zamanında yok sonradan ortaya çıkmış. “Her bid'at dalâlettir yani sapıklıktır, her dalâlet sahibiyle beraber insanı cehenneme götürür, cehenneme gidicidir, cehennemdedir.” *Ve külle dalâletin ve sâhibehâ fi'n-nâri.* buyrulmuştur.

O halde önemli bir unsur ile yani dinin aslının Allah'ın rızasına ermek için aynen korunması fikriyle, zaman ve mekân içinde olayların değişmesi olayı arasında bir farklılık vardır ve değişme olmuştur. Bu değişmeden dolayı tasavvuf çeşitlenmiştir, yollar çoğalmıştır ve değişmelerin karşısında da asıl çizgiye getirme çalışmaları ve gayretleri, niyetleri olmuştur. Bunu da tabii takdirle karşılamak gerekiyor.

Bozulmuş olan yollara misal olmak üzere mesela diyor ki bir Osmanlı şairi; “Işkını açmaya mey nûş edeler.” Mey “içki” demek biliyorsunuz. Işkını, yani Allah'ın aşkını. Işkını aç-

maya yani biraz âşıkâne durumun heyecanlanması, gelişmesi için, aşkullahın, muhabbetullahın ziyadeleşmesi için mey nûş edeler. Tabii biz kızıyoruz hemen, yani böyle diyen adama ve böyle bir olaya reaksiyon gösteriyoruz;

Ne demek, içki haram! Hem aşkullah muhabbetullah deniyor, Hem Allah adı anılıyor işin içinde hem de haram olan bir şeyde bu yapılmaya çalışılıyor, böyle şey olur mu?

Olmaz. Yani birlikte adam güzel nağmeler söylesin diye bir tek atıp, mevlüthan bir kadeh atıpta mevlüt söylemeye öyle gelirse, ağzı içki kokarsa olur mu yani. Sesi güzel çıksın, utanmasın oturan şeylerden diye... Böyle bozulmalar olmuştur.

Mesela Arnavutluk'ta bir tasavvufi müesseseyi Cumhuriyet gazetesinin yazarlarından birisi ziyarete gitmiş. Çok seneler önce, yani belki 25 sene önce bir olay, Cumhuriyet gazetesinde röportaj dikkatimi çekmişti. O tasavvufi müessesenin başındaki kişi Cumhuriyet gazetesinin muhabirini hoş karşılamış ve rakı ikram etmiş, sulandırmışlar beraber içmişler

mesela. Buna tabii iyi bir şey gözüyle bakmak mümkün değil.

Bu günün olaylarından birisi. Bir tüccar arkadaş anlatıyor. Sakallı bir kimse varmış, dükkanlarının bulunduğu handa, bir başka kimse- nin yanında çalışan sakallı bir genç. Aktifmiş, namazlıymış, sakallıymış, cübbeliymiş, sarıklıymış. Beş vakit namazı camide kılmak için işi- nin arasında kalkıp hemen camiye gidiyormuş. Başka işyerlerindeki çırakları filan da derleyip toparlamaya çalışıyormuş. Onları da namaza alıştırmaya, onları da camiye götürmeye çalışıyormuş. Güzel...

Fakat sonra bu çocuk sakalı kesmiş, cübbeyi terk etmiş, namazı da bırakmış, camiye gelmekten de vazgeçmiş. Demişler ki;

“Hayrola, ne oldu sana?”

Nasıl söylediğini, durumunu nasıl izah ettiğini bilmiyorum ama bir tasavvufî sisteme girmiş, ondan sonra bu değişiklik kendisinde meydana gelmiş.

Aradan bir zaman geçtikten sonra, bunu bana anlatan tüccar arkadaşta, kendisinde bu değişiklik olduktan bir zaman sonra demiş ki;

“Bizim baba!” diyor, yani o tasavvufî müessesenin başındaki kişi. “Bizim baba bu akşam falanca yerde toplantı yapacak, siz de buyurun.”

“Olur!” demiş, hemen adresi ver geleyim. O daveti yaptıktan sonra gitmiş. Bana bu olayı anlatan tüccar kardeşimin tezgahları demiş ki;

“Abi, sen yanlış iş yapıyorsun! Onun babası pek hayırlı bir adam olmasa gerek. Çünkü onu namazdan alıkoydu, doğru yoldan ayırdı. Yani sen oraya gitmesen?”

“Yok!” demiş, “Bu fırsatı kaçıırmıyım. Ben onu merak ediyorum, yani bu namaz kılan insanı namazdan ayıranı merak ediyorum. Onun için özellikle gidiyorum.” demiş.

Şimdi o akşamı anlatıyor. “Kalktık gittik verilen adrese.” diyor. “Tam arabamızla evin yakınına geldik ezan okundu. Tereddüt ettik camiye mi girelim eve mi girelim? Cami bir mahalle camisi, belki tenhadadır, üç beş kişiyle namaz kılınıyordur, içeride büyük kalabalık vardır, daha kalabalıkla namaz kılınır diye ezan okunduğu sırada kapıyı çalmışlar, hemen

içeri girmişler. Kalabalık onlardan önce gelmiş, izdiham, büyük bir izdiham var ve bir şahıs konuşuyor; Aşkullahtan, muhabbetullahtan filan bahsediyormuş.

Konuşmuş konuşmuş, konuşmuş konuşmuş... ama akşamın da bir belli vakti var. Tabii bir zaman sonra bizimkiler rahatsız olmaya başlamışlar. Yani ne olacak bizim akşam namazı filan diye. Nihayet bakmışlar ki ikaz etmezlerse namaz tehlikeye girecek. demişler ki;

“Efendim, akşam namazı kılmadık. Ne oluyor akşam namazı?”

Adam şöyle biraz bir bozulmuş, konuşmayı kesmiş bir bakmış, bir de ev sahibine bakmış, bir de bu çocuğa bakmış, “Nereden getirdiniz bu hamları?” filan gibilerden...

Abdest alacağız daha demişler, namaz kılacacağız.

“Şunlara gösterin musluğu.” demiş.

Tabii gitmişler abdest almaya, o da, çağıranda artık utanmış o da abdest almış. Neyse beraber namazı kılmışlar gelmişler. demiş;

“Evlat ne yaptınız?”

Islandık baba.

“Islandık baba” demiş.

“E evladım ben sana demedim mi, insan çamurdan yaratılmıştır suyla oynamaya pek gelmez. Topraktan yaratıldığı için pek oynamaya gelmez. Ne gafil adamlarsınız! Biz burada aşkullahtan, muhabbetullahtan bahsediyoruz, siz namazla niyazla uğraşıyorsunuz. Ben 25 yıl önce bir kılmıştım. Haydi bakalım siz de bir zaman gelir uslanırsınız belki. Kılın bakalım!” demiş. Yani adam 25 yıldır namaz kılmadığını da, namaza da karşı olduğunu itiraf etmiş.

Tabii böyle bir durum, az çok İslâm kültürü almış olan herkesi infiâle sevkeder.

Neden?

Çünkü bizim dinimizin temel taşları farzlardır. Bu farzlar çiğnendiği zaman hiçbir yol güzel bir yol olmaz. Allah'ın emirleri tutulmadığı zaman, Allah'ın emirlerine aykırı hareket edildiği zaman o yola doğru bir yol denmez. Bu şeyin, pınarın kaynağından çıkmasından sonra

aşağılarda karışması hatta lağımlarında artık oraya akıtılması gibi bir durumdur. Yani pınar yukarıda iyiydi ama aşağıda pis sularla, şeylerle karıştı içilmek, kullanılmak şöyle dursun belki mikroplu, zararlı bir hâle geldi. Tabii bu durumdan ilk önce hakikî dindar insanlar rahatsız olmuştur ve bu gibi insanlarla gerçek mücadeleyi onlar vermişlerdir.

Böylece şu gerçeği soru soranlara misallerle anlatmış oluyoruz. Evet, tasavvufun öncesi sonrası vardır, son devirlerde de bozulmuş şekilleri görülebiliyor. Umumiyetle cahil toplumlarda, umumiyetle İslâmî eğitimin tam yapılmadığı, mahalli kültürlerin kuvvetli olduğu kenar köşe yerlerde bunun böyle yerleştiğini görüyoruz. Bu işin yozlaşmasıdır, bozulmuş tarafıdır.

Gelelim biz tasavvufun İslam'da olup olmadığına. Yani tasavvuf Kur'ân-ı Kerîm'de, Peygamber Efendimiz'in sünneti seniyesinde var mıdır yok mudur?

Neden bu soruyu soruyoruz kendi kendimize?

Çünkü bizim dinimizin iki kaynağı var; birisi Kur'ân-ı Kerîm, ikincisi Peygamber Efendimiz'in sünnet-i seniyyesi; sözleri, tavsiyeleri, hareketleri, takrîrâtı, vesairesi. Tabii icmâ-ı ümmet ve kıyâs-ı fukahâ da var ama, edille-i şerîyyeden daha başkaları da var ama ana temel bunlar.

“O halde bunlara göre tasavvuf var mı yok mu?” diye tabii bir soru ortaya atabiliriz.

O zaman tabii ben kesin bir sonuç olarak size, Tasavvuf Kur'ân-ı Kerîm'de vardır, Peygamber Efendimiz'in sünnet-i seniyyesinde vardır.” [diyebilirim.] Hem o kadar vardır ki Peygamber Efendimiz'in hali mutasavvıfâne-dir. Kur'ân-ı Kerîm'in işaret ettiği hayat tarzı tasavvufî hayattır. Yani tasavvuf dinin uygulanmasıdır, nazariyatının tatbikata aksetmiş şeklidir, hayatın İslâmî bir tarzda yürütülmesi şeklidir ve Allah'ın emirlerine uygun bir hayatı sürme şeklidir. Sonuç olarak bunu söylüyorum. Bu sonucun hangi gerekçelere dayandığını detay olarak şimdi açıklayayım.

Tasavvufta ne vardır?

Bir, insanın nefsini eğitmesi, nefsini terbiye etme olayı vardır. Bu Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'ın emrettiği bir şeydir, hem de ilk sûrelerde. Yani Kur'ân-ı Kerîm'in Peygamber *salallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'e ilk indiği zamanlardan itibaren vardır. Ve mesela;

Bismillâhirrahmânirrahîm.

Ve nefsin ve mâ sevvâhâ fe-elhemehâ fücûrahâ ve takvâhâ kad eflaha men zekkâhâ ve kad hâbe men dessâhâ.

Nefse ait âyeti kerîmeler zikreliyor, ve *nefsin ve mâ sevvâhâ*. Sonra bu nefse Allahu Teâlâ hazretlerinin ilhâmâtından, *fe-elhemehâ fücûrahâ ve takvâhâ* bahsediliyor. Ondan sonra *kad eflaha men zekkâhâ*. “Nefsini tezkiye eden felah bulmuştur.” *Ve kad hâbe men dessâhâ*. “Nefsini tezkiye etmeyen, kirli halde bırakan da felakete uğramıştır.” Hâib ve hâsir, zarar ve ziyanda kalmıştır diye buyuruyor.

A'lâ sûresinde;

Bismillâhirrahmânirrahîm.

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى
وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ
فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَىٰ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنسَىٰ
إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَىٰ
وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَىٰ فَذَكَرْ إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَىٰ
سَيَذَّكَّرُ مَن يَخْشَىٰ وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَىٰ
الَّذِي يَصِلَى النَّارَ الْكُبْرَىٰ
ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ
قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ

Sebbihi's-mi rabbike'l-alellezî haleka fe-sevvâ. Vellezî kaddera fe-hedâ vellezî ah-race'l-mer'â fe-ce'alehû ğusâen ahvâ se-nukri'uke fe-lâ tensâ illâ mâşâallahu innelhû ya'lemü'l-cehra ve mâ yahfâ ve nüyessiruke lilyüsrâ fe-zekkir in nefe'ati'z-zikrâ seyzez-zekkeru men yahşâ ve yetecennebüha'l-eşkâ ellezî yasla'n-nâra'l-kübrâ sümme lâ yemûtü

fîhâ ve lâ yahyâ. Kad eflêha men tezekkâ. Ve zekera's-me rabbihî fe-sallâ...

Burada da nefsin terbiye etmeye dair âyet-i kerîme zikrediliyor.

Ve Yusuf sûresinde buyuruluyor ki;

Bismillâhirrahmânirrahîm.

وَمَا أُبْرِئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ
إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي

Ve mâ überriü nefsi inne'n-nefse le-em-mâratün bi's-sûi illâ mâ rahime rabbî.¹

Âyet-i kerîme, nefsin insana kötülükler telkin ettiğini, vesveseler verdiğini, insanları kötü yollara çekmeye çalıştığını; Allah'ın koruduğu kimselerin bu kötü telkinlerin tesirinden kendisini sıyııp kurtarabileceğini anlatıyor.

Demek ki âyet-i kerîmelerde insanoğlunda nefis denilen bir varlığın olduğu belirtiliyor. Bu nefsin insana kötü şeyler telkin edeceği, kötü duygular vereceği ki buna hevâ-i nefis diyoruz,

¹ 12/Yûsuf, 53.

yani nefsin hevesleri, arzuları, istekleri, hırs-
ları, tamahları... Bunlardan kurtulmak gerek-
tiği; kurtulanın ancak, nefsini yenebilenin ger-
çek insan olacağı; kurtulamayanın da dünya ve
âhirette çok büyük zararlara uğrayacağı bildi-
riliyor.

Demek ki nefis terbiyesi var ve elbette ol-
malı. Bugünkü modern anlayışa göre de bir in-
sanın mutlaka bir terbiyeden geçirilmesi ge-
rektiği gün gibi aşikârdır ve milletlerin yaptık-
ları masrafların en büyüğü bu tarafadır. Yani
bu üniversiteler, bu okullar milyarlarla ancak
kurulabiliyor ve bir [kişiyeye,] sizden birinizin,
yani yetişmiş bir kimse olarak üniversiteden
mezun olduğu zaman kendisine yapılan mas-
raflar milyarları buluyor. Tek bir insana! Bir
insanın yetişmesi için harcanan masraflar şa-
hıslara bölündüğü, maliyeti çıkartıldığı zaman
bir insanın milyarlara yetiştiği, milyarlar sar-
federek yetiştiği anlaşılıyor. Demek ki [ter-
biye] önemli bir şey, yani hayatın vazgeçilmez
bir faaliyeti ve terbiye edilmiş insanlar faydalı
oluyor, terbiye edilmemiş insanlar topluma
zararlı oluyor.

Yine meseleyi biraz sohbet havasına çeke-
rek, akademiklikten kurtarıp biraz daha böyle
uyutmayan bir hâle getirmek için olaylar an-
latmak istiyorum.

Bizim Ankara'daki bir süper mühendis kar-
deşimizin, dâhî yani, çok zeki bir kardeşimi-
zin, herhalde babasından anasından geçmiş,
çoğuğu Amerika'da okula devam ediyor ve sı-
nıfın prezidenti yani sınıf başkanı; çalışkanlığı
ve aklıyla, zekasıyla prezident, sınıf başkanı
seçilmiş ve belli günlerde kiliseye götürüyor-
lar. Belli günlerin sabahlarında çocukları kili-
seye götürüyorlar. Bizim dâhî mühendis de,
süper mühendis kardeşimiz de çok mutaassıp
bir müslüman. Almanya'da bulunmuş, Ame-
rika'da bulunmuş, bilmediği şey yok maşaal-
lah. Derhal kızına demiş ki, "Kiliseye gitmeye-
ceksin!" Kız da gitmemiş. "Babam müsaade
etmiyor ben kiliseye gidemem." demiş okulda.

Derhal beni çağırdılar, diyor.

Beyefendi buyurun, gelin bakalım. Siz ço-
cuğunuzu kiliseye niçin göndermediniz, niye
müsaade etmediniz? O da diyor ki;

“Göndermem, çünkü siz orada Hıristiyanlığı öğretiyorsunuz ben müslümanım. Benim inancıma uygun değil.”

“Oh, sorry! Özür dileriz. Biz bunun böyle olduğunu bilmiyorduk. Biz de sandık ki siz dine karşısınız da onun için çocuğunuzu kiliseye göndermiyorsunuz. Bunun böyle olduğunu bilmiyorduk. O halde bizim okul olarak size, sizin çocuğunuza İslâm'ı öğreten bir hoca bulmak görevimiz. Bizim size sizin dininizi öğretecek bir din görevlisi bulmak görevimiz, özür dileriz. Biz sandık ki siz dine karşısınız. Ve biz toplum olarak şu kararı vermiş bulunuyoruz ki, yani dinî eğitim ilkokulda, vicdan eğitimi, kalp eğitimi, bilgi vermekten çok daha önde gelir. Biz çocuklara ilkokulda bu eğitimi verebilirsek, sevmeyi öğretebilirsek, dinî duyguları, mâneviyat duygularını öğretebilirsek bu çocuk faydalı oluyor. İlkokulda bunu kaçırdık mı, büyüğ çağına erdikten sonra toparlayamıyoruz ve bu eğitimi almamış olan çocuklar anarşist oluyor, topluma zararlı oluyor. Biz onun için sizi çağırmıştık.” demiş ve hakikaten bir hoca bulmuşlar, İslâm'ı öğreten bir hoca bulmuşlar.

Biliyorsunuz Amerikalıların bu gibi şeyleri [vardır.] Yani [Amerikalılar] dindardır, Almanlar da öyle, yani dine önem vermişler, kendi dinlerine önem vermişler. Ben Amerika'da, Avustralya'da birçok yerde bunu çok net olarak gördüm. Fevkalâde dinî yaşantıları kuvvetli insanlar diye not verdim ben kendilerine. Yani bizlerden hatta belki şuraya giren, şurada beni dinleyen dindar kardeşlerimden dinî aktiviteleri dozaj bakımından daha fazladır. O kadar!.. Haftada bir kiliseye giderler, haftada birkaç akşam toplantılar yaparlar. Papazlarıyla sıkı temas halindedirler vesaire vesaire filan.

Şimdi bu eğitimin Kur'ân-ı Kerîm'de olduğunu; akla, ilme, mantığa da uygun olduğunu söylemiş oluyoruz.

Nefsin eğitimi, iradenin terbiyesi, bu bir. Sonra ahlakın kazandırılması, [bu iki].

Biliyorsunuz eğitim müesseselerinin, öğretim müesseselerinin iki amacı vardır. Birisi tâlim, birisi terbiye. Modern tâbirle birisi öğretim birisi eğitim. Öğretmek bilgi vermektir,

yeterli değil. Öğretmenin arkasından eğitmenin de gelmesi lazım. Yani yetiştirme, terbiye etme meselesinin de olması lazım. Bu da bir takım güzel vasıfların onlara kazandırılmasıyla oluyor.

Kur'ân-ı Kerîm'in âyet-i kerîmeleri, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in hadîs-i şerîfleri incelenirse, ahlâk konusunda da pek çok âyet-i kerîme söyleyebiliriz, çok misaller vardır. Pek çok hadîs-i şerîf söyleyebiliriz ve her şeyin aslının, esasının ahlâk olduğu anlaşılıyor. Bunun için [detayları] sıkıntı olmasın diye atlayarak geçiyorum.

Sonra tasavvufta zikir vardır, [bu da üç.]

Kur'ân-ı Kerîm'de zikir vardır, hadîs-i şerîfte zikir vardır, hem de çok kuvvetli bir tarzda vardır ve şu salondaki kardeşlerimizin yapmadığı kadar fazla miktarda vardır. Yani bazıları belki yapıyordur da onların yapmadığı ölçüde kuvvetli çok miktarda vardır. Birkaç tane de misâli zikredeyim.

Yâ eyyühellezîne âmenü'z-kürullâhe zikran kesîrâ ve sebbihûhü bükraten ve esîlâ. “Ey

iman edenler! Allahu Teâlâ hazretlerini çok zikir ile zikreleyiniz. Ve sabah akşam onu tesbih ederek vakitlerinizi değerlendiriniz.”

Ve'z-kûri's-me rabbike bükraten ve esîlâ.
“Sabah akşam Rabbinin adını zikreyle.”

Başka bir âyet-i kerîme. *Ve'z-zâkirînellâhe kesîran ve'z-zâkirât.*

Demek ki zikir var, nefsin terbiyesi var, Allah'ı bilmek ve tanımak ile ilgili emirler var.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in hayatına ve sahabe-i kirâmın hayatına bakacak olursak onların hayatlarının da tamamen mutasavvifâne kelimesiyle anlatabileceğimiz bir hayat olduğunu görürüz. Tasavvufu ilgili bizim fakültemizden talebemiz ve sonrada mesai arkadaşımız olan Süleyman Ateş'in bir kitabı vardır. O bir bölüm ayırmış orada güzel açıklıyor. Yani Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in mutasavvifâne hayatını çok güzel, sayfalar halinde çok güzel tasvir eylemiş. Onu da geçiyorum yani uzun detayı. Zaten itiraz edilemeyecek kadar

kuvvetli olan konularda delil vermeyi lüzumsuz görüyorum. İki kere iki dört ettiğine göre ispata çalışmaya lüzum yok.

c. **Mutasavvıfların Amaçları Peygamber Efendimiz'in Hali ile Hallenmektir**

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz mutasavvıfâne bir hayat geçirmiştir. Daha doğrusu meseleyi şöyle de anlatabiliriz. Mutasavvıf dediğimiz insanlar, amaçları Peygamber Efendimiz'in hali ile hallenmek olduğu için, aynen o hali uyguladıklarından mutasavvıf dediğimiz insanlar ile Peygamber Efendimiz'in hayatı arasında bir benzerlik, özdeşlik görüyoruz. Yani Peygamber Efendimiz elbette daha sonraki asırlardaki mutasavvıflardan etkilenmiş değil de daha sonraki asırlardaki mutasavvıflar elbet Peygamber Efendimiz'den etkilenmiştir. Ama yani daha sonraki asırların mutasavvıflarının hayatını incelediğimizde çıkan manzarayı hadîs-i şerîflerde, Peygamber Efendimiz'in hayatını anlatan eserlerdeki, siyer kitaplarındaki manzarayla özdeş ve aynı olarak görüyoruz. Demek ki Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in hayatı mutasavvıfâne imiş.

Şimdi, size tavsiye etmeyi düşünüyorum yani yapmıyorsanız mutlaka buna bir vakit ayırmanızı rica edeceğim.

İslâm'ı en iyi anlamak için [ne yapmak lazım?]

Biliyorsunuz İslâm hakkında çeşitli yorumlar, çeşitli cereyanlar olabiliyor. Bunların bir kısmı duyuyorsunuz ve bunlarla ilgili sorular da bize zaman zaman geliyor. İslâm'ı en iyi anlamak için Kur'ân-ı Kerîm bilgimizi, tefsir kitaplarını okuyarak, arttırmamız lazım, bu bir.

Muhterem kardeşlerim!

Mealle olmaz, yani meal son derece tehlikeli olur. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'in ihtiva ettiği mânaları meal taşıyamaz. Bu küçük terazi o kadar ağır yükü çekemez. Onun için Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri en mufassal şekilde anlatılan kaynaklardan öğrenilmelidir, en muhtasar şekilde anlatılırsa anlaşılmaz. Yani anlatmak için geniş bilgi vermek lazım ve bilimsel araştırmada da esas bütün detayı tespit etmektir. Yani bir üniversite çatısı altında bunu belki söylemeye lüzum yok ama bir kimse bir konuyu

araştırma yapacaksa ilk adımları o konu hakkında bütün detayı toplamaktır. Bütün malzemeyi toplar; malzemeyi toplamak, malzemeyi sınıflandırmak vesaire filan gibi safhalardan geçtikten sonra bilimsel araştırma ortaya koyar.

O halde Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenmek istiyorsak lütfen mealle yetinmeyin. Meal hiçbir şeyi anlatmaz. Sonra meali yapan da sizin gibi bir insandır, 30 tane mânadan bir tanesini seçmiştir belki de en olmadığını seçmiştir. Yani bir sürü mâna var, size 29 tanesini söyleyemiyor bir seçme yapmış.

Güveniyor musunuz onun seçmesine?

Güvenemezsiniz. Onun için detaylı kitaptan Kur'ân-ı Kerîm'i öğreneceksiniz. Ayrıca benim tavsiye ettiğim size, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in sünnet-i seniyyesini, hadîs-i şerîflerini çok okuyacaksınız ve o kültürü almaya çalışacaksınız.

Benim tespit ettiğim husus şudur: Mesela Pakistanlı bir insanla karşılaşıyoruz, tamamen uyuşuyoruz. Avustralyalı bir müslümanla karşı-

laşıyoruz tamamen uyuşabiliyoruz. İngiliz müs-lüman olmuş bir kimseyle, Amerikalı bir kim-seyle karşılaşıyoruz tamamen uyuşuyoruz. Me-sela Ömer Faruk Abdullah, Amerikalı bir pro-fesör. Harem-i Şerîf'te, ben bunu Karadenizli bir kardeşimiz sandım. Sakal bırakmış; tipi, tavrı, hali, şekli tamamen [Karadenizli.]

Dedim, nerelisiniz?

Dediler, bu Türkçe bilmez, Amerikalıdır. Sonradan tanıştık.

Yani bir bilimsel soru olarak, bu dünyanın muhtelif yerlerinde olan insanları birbirine benzeştiren nedir?

Bunları birbirleriyle aynı kılan sünnet-i seniyye kültürüdür. Sünnet-i seniyye yani Pey-gamber Efendimiz'in hadîs-i şerîfleri insanları aynı duruma getiriyor, birleştiriyor, bir İslâm toplumu meydana getiriyor. Bir İslâm ümmeti, Ümmet-i Muhammed'i meydana getiren sün-net-i Muhammedî'dir, sünnet-i Muhammediyedir. Onun için sünnet-i seniyyeyi son derece dikkatli bir şekilde öğreneceksiniz.

Yani bir şahsı tanımak istiyorsanız onun hayatı hakkındaki tespitleri öğrenmeden tanımak mümkün olur mu?

Mümkün değil. O halde bilimsel düşüneceğiz ve Peygamber Efendimiz *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hayatını öğreneceğiz. İkinci kademe bu.

Bu ikisinde ittifak ediyoruz ve hakikaten de Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenmeye çalışıyoruz, çalışıyorsunuzdur, hüsn ü zan ediyorum. Ve Peygamber Efendimiz'in hadîs-i şerîflerini okuyorsunuzdur inşaallah. Okumuyorsanız okuyun.

Benim söyleyeceğim asıl üçüncü. Sahabe-i kirâmın hayatını okuyun! Sahabe-i kirâmın hayatını okuyun çünkü İslâm'ı sahâbe-i kirâm kadar iyi anlayabilecek kimi düşünebilirsiniz?

Peygamber Efendimiz'i görmüş, Kur'ân-ı Kerîm'in inişine şahit olmuş, hayatı beraber yaşamışlar. Yani bu insanlardan daha güzel İslâm'ı yorumlayabilen ve hayatına sindirebilen insan düşünülebilir mi?

d. Sahâbe-i Kirâmın Mertebesi İslâm Ümmeti İçinde En Yüksek Mertebedir

Onun için büyüklerimiz demişlerdir ki sahâbe-i kirâmın mertebesi İslâm ümmeti içinde en yüksek mertebedir. Zaten hadîs-i şerîfte de öyle buyuruluyor;

Hayru'l-kurûni karnî sümmelezîne yelûnehüm sümmelezîne yelûnehüm. “En hayırlı devre benim devremdir, asrı saadetimdir, benim bulunduğum zamandır. Ondan sonra gelen nesildir. Sonra ondan sonra gelen nesildir.” Yani ashaptır, tabiidir, tebe-i tâbiîndir diye isimlendirmişler. Şimdi bu İslâm'ı en iyi tanımak şansına sahip insanların hayatlarını okursanız, okursak ve anlatırsak İslâm'ı en iyi anlama şansına sahip olabiliriz.

Değerli gençler!

Biz şimdi yirminci yüzyılda İslâm'a bakarken, İslâmî olaylara bakarken şaşırabiliriz. Çünkü başka kültürlerin etkisi altında yetişmişiz, bizim bakışımız uzaktan bir bakış. Biz il-könce bir takım değerler kazanmışız. Bu değerlere göre zaten yaşıyoruz, bir muktesebatı-

mız var, bu muktesebatımızla İslâm'a bakıyoruz. Böyle bir muktesebatla İslâm'a bakan ile İslâm'ın içinde yoğrulup İslamla beraber var olmuş bir nesil aynı olmaz. O bakımdan sahabe-i kirâmın hayatını öğrenmek ve ondan ibretler almak zorundasınız.

Bu çok önemli ve çok da pedagojik bakımdan tatlı bir şeydir. Çünkü biliyorsunuz soyut kavramları kavramak zordur. Soyuttur çünkü soyulmuştur, mücerrettir, kavramak zor olur. Somut şeyleri anlamak kolaydır.

Bir bardak nedir, nasıldır? dediğiniz zaman;

Efendim işte çapları değişebilir, yuvarlak olur, altı biraz daha dar olur, üstü biraz daha geniş olur, bazısı şeffaf olur, bilmem ne bilmem ne filan... hiç görmemiş bir insana anlatacağım diye göbeğiniz çatlar. Ama “İşte bu bir bardaktır.” dediğiniz zaman şöyle evirip çevirirsiniz, bu bardaktır kolayca anlatılır.

Demek ki somut, müşahhas şeyleri anlamak kolaydır; soyut, mücerret şeyleri anlamak zordur, yüksek zekâ, derin kültür ister. O

halde şeyleri somut şeylerle anlatmaya çalışmak lazım. Bu Kur'an'ın metodudur aynı zamanda. Kur'ân-ı Kerîm bize bazı şeyleri anlatırken somut misaller verir yani elle tutulur misaller verir, o misallerden anlarız. Ve işin arkasındaki, perdenin arkasındaki derin duyguları oradan yakalarız.

Şimdi kardeşimizin okuduğu âyet-i kerîmeler mesela. Nûr sûresinin âyet-i kerîmeleri. Orada bir insanın tarifi yapılıyor;

Ricâlün. “O insanlar ki...” Bu insanlar daha önceki âyet-i kerîmede anlatılan mescidleri ibadet ederek değerlendiren insanlar.

Daha önceki âyet-i kerîmede buyuruluyor ki;

Bismillâhirrahmânirrahîm.

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ
 كَمِشْكُوتٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ
 الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ
 مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ
 زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ
 يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ
 الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ
 فِي بُيُوتٍ أَدْنَى اللَّهِ أَنْ تَرْفَعَ وَيَذُكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ
 يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ

*Allâhu nûru's-semâvâti ve'l-ardı meselü
 nûrihî ke-mişkâtin fîhâ misbâhun elmüsbâhu
 fî zücâcetini ezzücâcetü ke-ennêhâ kevkebün
 dürriyyün yûkadü min şeceratin mübâraкетин
 zeytûnetin lâ şakiiyetin ve lâ ğarbiyyetin
 yekâdü zeytühâ yudîü ve lev lem temseshü
 nârun nûrun alâ nûrin yehdillâhu li-nûrihî
 men yeşâü ve yadribullâhu'l-emsâle li'n-nâsi*

*vallâhu bi-küllî şey'in alîm fî büyûtin ezinel-lahu en türfe'a ve yüzkere fîhe's-mühû yüseb-bihu lehû fîhâ bi'l-ğuduvvi ve'l-âsâl.*²

Yani “Öyle evler ki yani mescitler...” *Fî büyûtin.* “O mescitlerde ki” *Ezinellahu en türfe'a.* “Bina edilmesine, yükseltilmesine Allah müsaade buyurmuştur.” Benim için ibadethane yapılsın müsaade edilmiştir, Allah'ın izniyledir. *Ve yüzkere fîhe's-mühû.* “İçinde Allah'ın ismi anılır, namaz kılınır, hutbe okunur, vaaz verilir, Kur'an öğrenilir, hadîs-i şerîf öğrenilir.” *Yüsebbihu lehû fîhâ.* “Onun içinde Allah'ı tesbih eder.” *Bi'l-ğuduvvi ve'l-âsâl.* “Sabahları, akşamları Allah'a ibadet ederler.” *Ricâlün.* “Bir takım insanlar.” Yani bu okumaya başladığı âyet-i kerîmeler yukarıdaki şeye [âyetlere] bağlı.

Ricâlün. “O mescitlerdeki, o ibadet eden insanlar ki...” *Lâ tülhîhim ticâretün ve lâ bey'un an zikrillâh.* “Allah'ı zikretmekten, bu mübarek insanları ticaret ve alışveriş alıkoy-

² 24/Nûr, 35-36.

mamış.” Yani ticaretine dalıp, alışverişe dalıpta ibadeti unutmamışlar. Methediyor Allah! O ibadet ehlini, o camilerdeki ibadet ehlini methediyor. Alışverişin, ticaretin Allah'a ibadet etmekten, Allah'ı zikretmekten alıkoymadığı insanlar diye methediyor.

Başka âyet-i kerîmelerde misaller vardır. Mesela;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ
تُنَجِّيكُمْ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ

*Yâ eyyühellezîne âmenû hel edüllüküm alâ ticâretin tüncîküm min azâbin elîmin.*³
“Sizin elim bir azaptan kurtaracak bir alışveriş size öğreteyim mi? Bu da bir müşahhas misaldir.

İşte bu müşahhas misalleri öğrenmek için sahabe hayatını okuyun diyoruz, tavsiye ediyoruz. Ve biz de mecmuamızın ekleri olarak hanım sahabeler, erkek sahabeden bazılarının hayatlarına dair kitaplar, kalın kitaplar, böyle

³ 61/Saff, 10.

böyle kitaplar neşrettik, kardeşlerimiz okusunlar da istifade etsinler diye.

Bunun arkasından da dördüncü tabaka, dini çok iyi anlamış alimler vardır. O alimlerin de hayatını okumak lazım ama büyük alimlerin. Batılı bir müslüman olmuş profesör öyle diyor;

“Siz İslâm ümmeti çok büyük alimler yetiştirmişsiniz. Bunları lütfen okuyun. Ben de son günlerde İmam Şâtibî’yi okuyorum.” diyor bir kitabında. Yani büyük şahısları okumak, insana büyük şeyleri öğrenmeye bir kapıdır, vesiledir; büyük şeyleri öğrenmeye götürür. Sıradan insanlardan bir şey olmaz. Sıradan insanlar gibi hareket eden sıradan bir kimse olur. Ama büyükleri öğrenmekte fayda var; hayatını nasıl geçirmiş, nasıl çalışmış, neler yapmış, fikirleri nedir, tecrübeleri nedir?

Onun için onların da hayatını okuyun. Bunların hayatlarını okuduğunuz zaman göreceksiniz ki yani ben biraz okumuş bir kardeşiniz olarak size kopya vereyim. Hem soruyu sorup hem de biraz açıklama olsun diye söyleyeyim. İşte

onların hayatıdır tasavvuf. Peygamber Efendimiz'in ashabının ve evliyaullahın, alimlerin, fâzılların, kâmillerin hayatıdır... Tasavvuf budur.

Tabii bunun dışında başka çeşit tasavvurlar vardır ama bozulmuş şekilleridir, bu bizi enterese etmiyor. Bize namazın doğru kılış şekli önemli geliyor. Biz ilmihal kitaplarından, “Namaz nasıl kılınmalıdır?” diye onu öğreniyoruz, “Namazı herkes nasıl kılıyor?” diye bakmıyoruz ki. Yani bozuk kılan bozuk kılıyorsa, eh o onun hatasıdır, biz onunla ilgilenmiyoruz. Bozulanla ilgilenmiyoruz olması gerekeni öğrenmeye çalışıyoruz.

Değerli gençler!

Onun için siz de bozulanla ilgilenmeyin. Zaten hayatımız o kadar kıymetlidir ki negatifleri öğrenmekle harcanacak zamanımız yoktur. Pozitifleri öğrenmekle bile her şeyi öğrenmeye vaktiniz yetmeyecektir. Onun için mutlaka seçme yapmalısınız ve en güzellerini seçin. Önünüzde bir kasa güzel meyve var; yarısı çürük, yarısı ham, bazısı olgun ve siz de ondan bir tane alıp gideceksiniz.

Hangisini alırsınız?

En olgunu, en güzelini, en irisini, en tatlanmışını alırsınız geçer gidersiniz. Onun için, “Seversen bir güzel sev çekme çirkin derdini.” diyor bir Anadolu türküsü. En güzelleri alırsınız, en güzellere istifade edersiniz. En güzel bilgileri kazanırsınız uygularsınız, hayatınız olağanüstü bir hayat olur. Tasavvuf budur.

Tasavvuf çok çeşitli şekillerde tarif edilmiştir. Ben bir manzara çizdim, bir başkası bir başka manzara çizebilir çünkü çok renkli bir manzaradır. Hangi yönünden baksanız o taraftan güzel bir tablo ortaya çıkar. Tasavvufun yüzlerce tarifi yapılmıştır. Olsun. Tarifin çokluğu konun genişliğinden kaynaklanıyor ama hepsini benim söylediğim iki üç noktaya toplamak mümkündür. Mesela büyüklerden bir tanesi tasavvufu şöyle tarif etmiş;

Tasavvuf yâr olup, bâr olmamaktır.

Gül-i gülzâr olup, hâr olmamaktır.

Güzel bir tariftir, kısa bir tariftir ve müşahhas yani somut bir manzara çizerek bize gerçeği anlatan, hatırdaki kalacak bir tariftir.

Tasavvuf yâr olup bâr olmamaktır. Yani tasavvuf dost olmaktır, arkadaş olmaktır ama yük olmamaktır; onun bunun sırtından beleş geçinmemektir, başkasına ağırlık vermemektir, başkasına eza cefa etmemektir. Yâr olmaktır bâr olmamaktır.

Sizden etrafa iyilik taşacak, sizden bir zarar gelmeyecek, sizden bir başkası incinmeyecek. Yani kimse sizden incinmeyecek. Tasavvuf yâr olup bâr olmamaktır. Bâr Farsça “yük” demektir.

Gül-i gülzâr olup, hâr olmamaktır. Gül bahçesinin gülü olmaktır diken olmamaktır. Yani gül gibi olacak; o kadar güzel, o kadar hoş kokulu, o kadar tatlı ama diken olmayacak. Gül olacak diken olmayacak. Diken batar, gül güzel güzel kokar. Böyle tarif etmiş.

Burada tasavvufun hangi yönü anlatılıyor?

Sosyal hayatta başkalarına iyilik yapan, başkalarına yük olmayan, başkalarının gönlünü hoş eden, kimseyi incitmeyen bir insanın tablosunu çiziyor. Yani mutasavvıf bir insanın nasıl bir insan olduğunu tarif ederek, söyleyerek anlatıyor mutasavvıfı. Mutasavvıf Yunus

Emre'dir, mutasavvıf Eşrefoğlu Rûmî'dir, mutasavvıf Mevlânâ Celaleddîn-i Rûmî'dir, mutasavvıf Hacı Bayrâm-ı Velî'dir, mutasavvıf İbrahim Hakkı Erzurûmî'dir, mutasavvıf İbrahim Hakkı Bursevî'dir... Bunların hepsini seviyoruz.

Niye seviyoruz?

Çünkü bir ahlâk eğitimi geçirmişler, çünkü irade eğitimi kazanmışlar, çünkü lafta bırakmamışlar işi halde hâle intikal ettirmişler yani hal edinmişler.

Şimdi tasavvufun bir tarifi de şudur; "Tasavvuf ilm-i kâl değildir ilm-i hâldir."

e. Tasavvuf Laf İlmî Değildir, Hal İlmidir

Kâl "söz" demek, hal "görünüm, durum" demek. Yani tasavvuf laf ilmî değildir yani lafla kuru iddia demek değildir hal ilmidir. Yani hâlinin insan güzel olmasıdır. İnsanın sözü güzel olabilir ama özü güzel olmayabilir. Papağanın sözü insan sözü olur ama özü insan değildir, papağan papağandır. İnsan gibi konuşsa bile papağan insan değildir. Fuzûlî'nin şâirâne tabiriyle;

Ger kara taşı kızıl kan ile rengin etsen.

Tâb'ına tağyir verüp lâl-i bedehşân olmaz.

“Kara taşın üstüne ne kadar kırmızı kan döksen, başka boya döksen, vesaire... tabiatı değişip de Bedehşân yakutu olmaz, kara taştır, tabiatı değişmez.”

Söz de, sözün kıymeti yok öze intikal etmesi lazım. İşte öze intikal ettiği zaman insan mutasavvıf olmuş oluyor.

İşte İslâm'ı biliyoruz, yalan söylenmeyecek.

E söylüyoruz. Kapıyı birisi çalıyor, hanıma diyoruz ki veyahut diyorlar ki; “Evde yok de.”

Telefonu çocuk açıyor, telefonu [eliyle] kapatıyor, “Baba seni istiyorlar.” [diyor,] babası da oradan sessizce, “Evde yok de, evde yok de.” diyor.

Yalan! Yani müslüman yalan söylemez. Yani yalan olduğunu biliyor ama yalanı söylüyor.

Valla işte şöyle oldu da böyle oldu da...

Yemin etme!

Valla idare etmez hocam!

Ya ben senden yemin istemiyorum ki!

Alışveriş yapacak. Ben sana kâr vermeyi de istemiyorum. Yani ben senden alışveriş yapacağım elbette dükkanı açmışsın kâr edeceksin.

“Yemin etme!” diyorum.

Vallah billah olmaz, sermayesi daha yüksek.

E sen bunu dükkanında ne diye tutuyorsun o zaman?

Yalan! Yani ben o malın başka yerde daha ucuz olduğunu zaten biliyorum. Yani yalanın bini bir para. Ucuz. Her yerde yalan söyleniyor.

Demek ki yalan söylememeyi bilmek bir laf yani kâl, ama yalan söylememek bir davranış yani hal.

Tasavvuf ilmi kâl değildir ilm-i hâldir. Yani insanın İslâm'ı eritip, içine alıp sindirmesi, özümlemesi ve müslüman olması tasavvuftur. Lafta kalmışsa o zaman [o tasavvuf değildir.]

İnsanlardan bütün şikayetler böyle. Yani “Ne biçim müslümansın?” diyorlar. “Sakalından utan!” diyorlar. “Ne biçim hacısın?” diyorlar. Bilmem ne diyorlar filan. Bütün müslümanlara gelen tenkitler buradan kaynaklanıyor, yani müslümanlar mutasavvıf olmadığı için tenkidi yiyorlar. Özü sözüne uymadığı için, hâli kâline uymadığı için böyle oluyor.

İşte tasavvuf budur veya böyle olmalıdır, veya Peygamber Efendimiz'in zamanındaki tasavvuf budur. Bizim yanlış kılınan namazla ilgilendirmiyor mühim olan namazın ilmihalde nasıl olması gerektiğine göre tasavvuf budur.

Gelelim öteki sorulara.

Tabii bu benim söylediklerimin arasında sormak istediğiniz bir şey olursa not alırsınız sorarsınız. Benim zamanım sabahlara kadar geniştir, elhamdülillah. Size tahsis edilmiş durumdadır. Sorulara cevap verebilirim.

Tasavvuf insanı güzel ahlaklı yapacak ama nasıl?

“Nasıl?” sözünün karşılığı methoddur.

Yani bir işi yapacaksın ama nasıl yapacaksın?

Bu işin metodu vardır. Metodlar farklı olabilir. Alüminyumun elde edilmesi; elektrik usulüyle elde edilmesi, falanca usulle elde edilmesi, filanca usulle elde edilmesi. Bilmem fizikten kimyadan, hatta hatta matematikte bir problemin çözümünde. Şu metod bu metod, şu metod bu metod yani çeşitli metodlarla sonuca varılabilir.

Metod... İnsanın güzel huylu, tatlı dilli, tam müslüman, müttakî, böyle lokum gibi, şerbetin içine düşmüş bir hamur gibi, böyle tulumba tatlısı gibi, kaymaklı kadayıf gibi olması nasıl olacak?

Bu bir ustalık işidir ve bu bir metod işidir. Metod yani yol, yani tarikat.

f. Tasavvufta tarikat; Ahlaklı Olmanın, Eğitilmenin Yöntemidir

Tarikat ne demektir?

“Bu işi yapmanın yolu” demektir. Tarikat Arapça'da “yol” demektir.

Yani tasavvufta tarikat ne demek?

“Ahlaklı olmanın, eğitilmenin yöntemi, metodu” demek. Bu metodlar çeşitli olabilir ve bu metodlar amacına göre değer kazanır.

Yani ne yapmak istiyoruz? Sonuçta ne yapmak istiyoruz?

Tabii ibadetlerin de amaçları var. Biz yüksek perdeden konuşamayız ama namazın bir amacı vardır, orucun bir amacı vardır, haccın bir amacı vardır. Allah'ın emirlerinin, yasaklarının hikmeti vardır yani hikmet diyoruz. Hikmeti vardır, amacı vardır, ondan insanı bir noktaya götürmek için emredilmiştir. İnsan için faydalıdır. Namaz insan için faydalıdır, oruç insan için faydalıdır, hac Ümmet-i Muhammed için faydalıdır, zekât elbette faydalıdır. Evet benim cebimden para çıkıyor ama toplum için faydalıdır. Benden paranın çıkması bile faydalıdır, yani yığılmaması bakımından faydalıdır.

Metodlar değişik olabilir ve metodların detayları vardır. Yani bir insan sıhhatli olmak istiyor spora başlıyor. Spora başladığı zamanda çeşitli aletler kullanıyor, kullanır. Kimisi bar-

fiks yapar, kimisi halter kaldırır, kimisi sörf yapar, kimisi yüzer. Kimisi karate, ninjitsu, tekvando adını bildiğim bilmediğim şu veya bu şekiller bir şeyler yapar.

Bunlardan maksat nedir?

Bir maksat vardır; belki bir savunmadır, belki vücudun sıhhat kazanmasıdır, belki ruhen dinlenmedir ama bir amacı vardır. Detayları olabilir, o detay o genel sistemin içinde bir anlam ifade eder.

Bu açıklamadan sonra buradan ikinci sorunun cevabına geçiyorum...

[Soru2:] Râbıta nedir?

Tarikatlarda râbıta diye bir olay vardır. Umumi konu birden hop çok küçük bir detaya gelmiş oluyor. Tabii tasavvufla tarikatla hiç ilgilenmemiş bir insan için birden çok şey olabilir ama ne yapalım, soru sorulmuş atlamıyoruz.

Râbıta aslında “irtibat kurmak” demek. İrtibat kurmak da “zihnen irtibat kurmak” demektir, yani “bir çeşit düşünme, tahayyül” demektir. “Düşünme ve tahayyül” demektir.

Râbıta bir şeyi düşünmek. Düşünmek İslam'da sevaptır. Güzel şeyleri düşünmek sevaptır. Mesela Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz buyuruyor ki;

Tefekkürü sâatin hayrun min ibâdeti senetin. “Bir saatlik, bir miktar tefekkür etmek bir senelik ibadetten daha hayırlıdır.” Bazen de bir başka hadîs-i şerîf var;

Tefekkürü sâatin hayrun min ibâdeti sittîne sene. “Altmış yıllık ibadetten daha hayırlıdır.”

Neden?

İnsan tefekkür sayesinde gerçekleri buluyor, yolunu değiştiriyor, yanlışını bırakıyor, doğru yolu keşfediyor, ilerliyor, insanlara faydalı işler yapabiliyor. O halde tefekkür güzel bir şey.

Oturduğum yerden tefekkür ediyorum ben, konsantre oluyorum.

Ya bu konsantre olmakta bir zarar yok. Yani Avrupalı, İsveçli, Alman, Amerikalı, İngiliz transandantal meditasyon yapıpta gözlerini

kapayıp konsantre olduğu zaman, “Vay be, neler yapıyor elin adamı!” diye hoşunuza gidiyor da benim dedelerim yıllardır râbıta yapmış niye şey olsun, ne varmış yani!

g. Rabıta Düşünmek Demektir, Mesela Ölümü Düşünmek

Râbıta nedir?

Râbıta düşünmedir. Normal.

Neyi düşünecek?

Düşündüğü şeyin cinsine göre râbıtanın çeşitleri var. Tabii burada hangi râbıta kastediliyor söylenmiyor ama ben biliyorum, detaylarını anlatayım.

Râbıta bir, ölümü düşünmekse râbıta-i mevt adını alır, bir başka adı tefekkür-ü mevt-tir. Ölümü düşünmek.

Ya ölüm de düşünülür mü düşünülmez mi?

Ha sen orasına pek o kadar karışma. Çünkü Peygamber Efendimiz buyurmuş ki;

Eksirû zikre'l-mevti. “Ölümü düşünmeyi çok yapın.”

Neden?

“O sizin nefsinizi ıslah eder, âhireti size hatırlatır, günahlardan kesilmenize yol açar, Allah'ın yoluna girmenize sebep olur.” diye tavsiye etmiş.

Küntü neheyüm an ziyâreti'l-kubûri al'âne tezûruhâ fe-innehâ tüzikkirukümü'l-âhirete. “Ben sizi bir zamanlar kabirlere gitmeyin diye yasaklamıştım, kabir ziyaretinden men etmiştim ama şimdi gidin ziyaret edin. Çünkü bu size âhireti hatırlatır.” diyor.

Kendisi de kabirleri ziyaret ederdi, Bakî kabristanına giderdi. Yani bazı gecelerde gidip ziyaret ettiğini biliyoruz.

Demek ki râbıta-i mevt, ölümü düşünmek sünnet-i seniyyede olan normal bir şeydir.

Hocam, tarikat mensuplarınca veya tasavvuf kitaplarında olağanüstü olaylar anlatılıyor. Uçmak, vesaire filan.

Haaa, evet, anlatılır, doğrudur. Buna derler kerâmet. Değil mi, kerâmet derler.

Acaba kerâmet var mıdır yok mudur, olur mu olmaz mı?

Kerâmet var. Kerâmet Kur'ân-ı Kerîm'de vardır, kerâmet hadîs-i şerîfte vardır. Yani *kerâmâtü'l-evliyâi hakkun*. “Evliyanın kerâmeti haktır.” Ehl-i Sünnet'in kanaati, görüşü, alimlerin ekseriyetinin, yüzde doksan büyük ekseriyetinin görüşü budur. Bazıları usul bakımından itiraz etmişlerdir. Varlığına itiraz değil de mahiyetini taalluk konusunda bazılarının başka türlü görüşleri vardır ama kerâmet haktır ve vardır.

Kur'ân-ı Kerîm'den misal verebilir misiniz?

Evet, Kur'ân-ı Kerîm'i okuduysanız zaten siz de bileceksiniz.

Hanımlarla ilgili bir toplantı olduğu için ilk önce hanımsal bir misal vereyim, hanımlarla ilgili bir misal vereyim.

Meryem validemiz biliyorsunuz, Zekeriya *aleyhisselam*'ın hanımının yeğeniydi. Ve anesi onu doğmadan evvel, “Ben bu yavrumu ibadethaneye vakfedeceğim, hep ibadethaneye hizmet etsin.” diye nezretmişti.

إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي

*Innî nezertü leke mâ fî batnî muharraran fe-tekabbel minnî.*⁴ diye, “Yâ Rabbi! Ben evladımı senin dinine vakfedeceğim, sen bunu benden kabul eyle.” demişti.

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ

Fe-lemmâ vad'athâ kâlet rabbi innî vada'tühâ ünsâ. “Doğduktan sonra, ‘Eyvah yâ Rabbi! Ne yapayım kız doğdu.’ demişti.”

Sanıyordu ki erkek doğacak, erkeğin de tabii ibadethaneye hizmeti olağan da, bir kız doğdu.

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَىٰ

وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ

وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

Vallâhu a'lem bimâ vada'at ve leyse'z-zekeru ke'l-ünsâ ve innî semmeytühâ meryeme

⁴ 2/Âl-i İmrân, 35.

*ve innî u'îzühâ bike ve zürriyetehâ mineş-şaytânirracîm.*⁵

Bu âyet-i kerîmede yani Allah onu kadın olacağını zaten biliyordu ama yani o nezir tahakkuk etmiştir. O ibadethaneye vakfedilmiş, ömrünü ona vakfetmiş bir mübarek hatun olmuştur. Anasından niyet böyle, doğduğundan başlamış bir hayat şekli ve Meryem validemiz cennetlik bir insandır, yani Kur'ân-ı Kerîm onun cennetlik olduğunu bildiriyor. Cennetlik insanlardan birisidir Meryem validemiz.

Meryem validemiz ibadet ediyor. İbadethanesi hiç kimsenin giremediği bir yerde, kapısı kilitli. Sadece Zekeriya *aleyhisselam* hanımının yeğeni olduğu için ona yiyecek getiriyor. O da ibadethanede ibadetle, taatle meşgul oluyor.

Camilere girdiyseniz mihrabın üzerinde bir âyet cümlesi görürsünüz. Bir bölümünü görürsünüz;

⁵ 2/Âl-i İmrân, 36.

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ

*Küllemâ dehale aleyhâ zekeriyye'l-
mihrâbe.* Yarım bir ibâredir, devamı;

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا

رِزْقًا قَال يَا مَرْيَمُ أَنِّي لَكَ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ

عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

*Küllemâ dehale aleyhâ zekeriyye'l-
mihrâbe vecede indehâ rızkân kâle yâ mer-
yemu ennâ leki hâzâ kâlet hüve min indillahi
innellâhe yertzuku men yeşâu bi-ğayri
hisâbin.*⁶

Âyetin tamamı budur.

Şimdi burada anlatılıyor ki, “Zekeriya aleyhisselam her ne zaman bir şeyler getirmek için Meryem validenin yanına girdiyse...” Kapı kapalı, başka bir kimsenin girmediği bir yer.

Vecede indehâ rızkân. “Orada mevsim dışı yiyecekler görürdü.”

⁶ 3/Âl-i İmrân, 37.

Mevsim dışı diyor rivayetler yani dışarıdan birisi tarafından getirilmiş de olamaz çünkü mevsim dışı. Kışın yaz meyvası olmazdı, yazın kış meyvası olmazdı ama onlar vardı orada. Ve Zekeriya *aleyhisselam* da bir peygamber. Fakat yine hayretle soruyor;

Kâle yâ meryemu ennâ leki hâzâ. “Ey Meryem! Nereden geliyor sana bunlar?” *Kâlet.* “Meryem valide de diyor ki.” *Kâlet hüve min indillahi.* “Allah tarafından. Allah gönderiyor.” *Innellâhe yezuku men yeşâu bi-ğayri hisâbin.* “Allah dilediği kulunu istediği şeklide böyle hesaba, akla, ölçüye gelmez şekilde rızıklandırır.”

Bu bir kerâmettir, yani olağanüstü haldir. Kur’ân-ı Kerîm’de zikredilmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de kerâmetin bir misalidir.

Böyle şey olur mu?

Yani olur mu diyemezsin mü’minsen, zaten Kur’ân-ı Kerîm bildiriyor. Ama olur, olduğunu da ben size söyleyebilirim. Olur, olağanüstü şeyler olur.

Kur’ân-ı Kerîm’de başka misaller de vardır. Mesela yine çok olağanüstü misallerden

birisi Saba melikesi. Yine hanımlarla ilgili misal çıktı.

Biliyorsunuz Saba melekesi vardı, Yemen tarafında bir ülkenin hükümdarı idi. Hanım hükümdar yani melik değil melike, Saba melikesi, hükümdarıydı. Fakat kavmiyle beraber bunlar putperest idi, güneşe tapıyorlardı, güneşe tapan bir kavimdi. Süleyman *aleyhisselam*'a bunun bilgisi gelince, -Süleyman *aleyhisselam*'ın asrında yaşayan bir hükümdardı.- haber gelince Süleyman *aleyhisselam* ona mektup gönderdi, dedi ki;

“Putu tapmayın, imana gelin, şirki küfrü bırakın. Bırakmazsanız sizi cezalandırırım.” tarzında bir mektup.

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوْا إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيْكَ كِتَابٌ كَرِيمٌ

Kâlet yâ eyyühe'l-meleü innî ulkıye ileyye kitâbun kerîmün. Saba melikesi böyle anlatıyor, kavmini topluyor divanına, diyor ki; “Ey divanım, ey topluluk! Bana bir kuş vasıtasıyla bir mektup gönderildi.” Kuşla haberleşme suretiyle Süleyman *aleyhisselam*'dan bir mektup geliyor.

Innî ulkıye ileyne kitâbun kerîmün. “Bana bir mektup gönderildi.”

إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Innehû min süleymâne ve innehû Bismillâhirrahmânirrahîm. “Süleyman isimli hükümdardan ve Allah'ın adıyla, Bismillâhirrahmânirrahîm diye bir mektup.”

أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأُتُونِي مُسْلِمِينَ

*Ellâ ta'lû aleyne ve'tûnî müslimîne.*⁷ “Bana karşı gelmeyin, emrime âsi olmayın ve müslüman olarak bana geliniz mahiyetinde.”

Şimdi bu mektup böyle açıklayınca divana, divandaki vezirler, divan ahalisi, yüksek şahsiyetler, eşraf diyorlar ki;

نَحْنُ أَوْلُوا قُوَّةٍ وَأَوْلُوا بِأَسِّ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ
إِلَيْكَ فَانظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ

*Nahnu ulû kuvvetin ve ulû be'sin şedîdin.*⁸ “Biz güç kuvvet sahibiyiz, ordularımız var,

⁷ 27/Neml, 29-31.

⁸ 27/Neml, 33.

kuvvetlerimiz var.” *Ve’l-emru ileyki fenzurî mâzâ te’murîne*. “Emir ferman senindir ey hükümdar hanım! Ne dilersen öyle yapalım.” Madem sana öyle küstah bir mektup gelmiş savaşırız demek istiyorlar. Onun üzerine Saba melekesi diyor ki;

قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا
وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ

Inne’l-mülûke izâ dehalû karyeten ef-sedûhâ.⁹ “Hükümdarlar sizin bildiğiniz gibi değildir. Böyle bir savaş oldu mu bir ülkeye girdiler mi şehri mahvederler, perişan ederler.” *Ve ce’alû e’izzete ehlihâ ezilleh*. “Soylu, asil, aziz insanlarını hor, zelil duruma düşürürler, esir ederler, öldürürler.” filan diye [söylüyor,] “Ben onlara hediye gönderirim.” filan diyor. Hikayeyi biraz kısa keselim çünkü uzatırsak iyi olmayacak.

Sonunda, “Hediyeleriniz sizin olsun, ben hediye istemiyorum imana gelmenizi istiyorum.” tarzında ikinci bir haberleşme. Bakıyor

⁹ 27/Neml, 34.

ki başka çare yok, Saba melekesi bir heyetle beraber Süleyman *aleyhisselam*'ın semtine doğru gitmek üzere aylarca sürecektir olan bir yolculuğa çıkıyor. Fakat beri tarafta Süleyman *aleyhisselam* diyor ki;

أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ

*Eyyüküm ye'tînî bi-arşihâ kable en ye'tûnî müslimîne.*¹⁰ “Onlar imana gelmek üzere buraya gelip müslüman olmadan önce onların tahtını, Saba melikesinin tahtını o ülkeden buraya sizden kim getirebilir?”

قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ

*Kâle ifrîtü'n mine'l-cinni ene âtîke bihî kable en tekûme min makâmike.*¹¹ “Cinlerden bir ifrit kalkıyor diyor ki, ‘Ben onu sen yerinden kalkmadan o tahtı getiririm buraya.’”

O öyle derken bir başkası da diyor ki, -bu veziri Âsaf b. Berkiye olduğu söylenir.- “Ben

¹⁰ 27/Neml, 38.

¹¹ 27/Neml, 39.

onu senin gözün baktığı yerden öbür tarafa dönmeden şıp diye getiririm.” diyor ve hakikaten trak getiriyor tahtı.

Ve lemmâ raâhu müstakırran indehû kâle hâzâ min fadli rabbî.

Süleyman *aleyhisselam* tahtı karşısında mücessem bir şekilde trak gelmiş görünce diyor ki;

*Hâzâ min fadli rabbî.*¹² “Bu benim Rabbinin bir fazl u keremidir.” Kerâmettir yani.

Kerâmet “ikram” demek. Allah'ın bir fazlıdır bu. *Li-yeblüvenî e-eşkürü em ekfuru.* “Bu nimetlere şükür mü edeceğim, nimetin kıymetini bilecek miyim bilmeyecek miyim diye göstermek için bu nimetleri Allah bana veriyor.” diye şey yapıyor.

Şimdi bu da olağanüstü bir olaydır. Yani Saba melikesinin tahtını Saba ülkesinden Filistin ülkesine getirilmesi... Işınlanma dersem

¹² 27/Neml, 40.

hepiniz gayet kolay bileceksiniz. Ha tamam bizim şu televizyonda gördüğümüz şeymiş diyeceksiniz. Bu da bir kerâmettir.

Yani getirmiş, nasıl getirdi?

Getirilebilir, götürülebilir olduğu anlaşılıyor. İşte bunlar Kur'ân-ı Kerîm'den misallerdir.

Peygamber Efendimiz'in hayatından misaller çoktur ama bu sefer bazıları "O peygamberdir." diye itiraz ediyorlar. Peygamberdir, elbette olacak diyorlar. Peki ozaman bıraktık peygamberi, büyüklerin hayatına geliyoruz.

Hz. Ömer'in macerası çok meşhurdur. Hutbe okurken Medine-i Münevvere'de camide, diyor ki;

Yâ Sâriye! el-Cebel el-cebel! Telaşlanıyor, "Ey Sâriye! Dağa dikkat et, dağa dikkat et!"

Sâriye İran'da düşmanla çarpışmakta, Hz. Ömer emîrû'l-müminîn, halife Medine'de hutbe okumakta. Hutbede Sâriye'ye sesleniyor, dağa dikkat et! Sâriye üç aylık beş aylık

mesafede, o buradan Sâriye adlı komutana talimat veriyor.

Tabii sonradan anlaşılıyor, Sâriye'nin arkasından düşman bir çevirme yapmak istemiş çevirme yapsa ordu yenilebilecek. O zaman Hz. Ömer'in sesini duymuşlar; "Ey Sâriye dağa dikkat et! Arkanı dağa ver, kendini kolla!" filan tarzında bir haber üzerine toparlanmış düşmana çevirtememiş arkasını, yenmiş.

Bu İslâm tarihinde yazılmış bir olay. Bu da televizyon gibi uzaktan görme ve buna da teleduyurma diyelim. Oluyor...

Demek ki maddenin bir yerden bir yere nakli, bir; ortaya bir takım şeylerin var olarak getirilmesi, iki; bir insanın uzak bir yeri görmesi uzak bir yere sesini duyurması, üç.

Bir insanın bir yerden bir yere gitmesi gelmesi. Miracı biliyoruz. Miraç olayını olduğunu biliyoruz.

Demek ki kısaca şöyle söyleyebiliriz: Çevremizdeki fizikî olayların, alıştığımız fizik kanunlarının dışında olağanüstü bir takım olaylar vardır. Bunlar peygamberlerden sâdir olmuş-

larsa mucize adını alır. Peygamber olmayanlardan sâdır olmuşlarsa kerâmet adını alır. Kerâmât-ı evliyâ, Allah'ın sevgili kullarına Allah'ın ikramı haktır. Kur'ân-ı Kerîm'de de misâli vardır. Günlük hayatımızda da misâli vardır. Bizim de hayatımızda misâli vardır.

Ben şahsen mesela hocamızdan çok kerâmetler gördüğümü size rahatlıkla söyleyebilirim, misaller verebilirim.

Hayat sizin gördüğünüz kadar basit değil. Derinlemesine derin ve kompleksliğine kompleks bir şey. Daha başka sorunuz varsa veya şimdi gelelim....

İsterseniz biraz daha başka şeylerde anlatabilirim.

Hepinize teşekkür ederim.

h. Tezkiye; Nefsin Ayıplardan Arındırılmasıdır

Tezkiye kelimesini anlatmadım. Tezkiye kelimesi, nefsi tezkiye bahis konusu olduğu zaman onun ayıplardan arındırılması, temizlenmesi mânâsınadır. Çok kesin. Yani başka bir şeye yorumlanmasına zihin kaymayacak kadar

[açık] veya anlaşılmayacak kadar kapalı da değildir. Çok net bir şekilde nefsin terbiye edilmesi, ayıplardan kurtarılması, kötü huyların atılması, iyi huyların alınması, tam tasavvufî mânasıylaadır.

Dinleyici: Şu anlaşıldı yani zikir olsun, nefs tezkiyesi olsun bizim anladığımız mânada sadece bir kesime ait şeyler değildir. Özellikle bunu açıklamanızı arzu ettim ben.

Cevap: Ha, şimdi tabii Ümmet-i Muhammed'e emirdir bu zikir vesaire ama sadece bir kesim yapıyor, mutasavvıflar yapıyor, ötekiler kaçıyor.

Dinleyici: Bu yanlışlığı [demek istedim.]

Cevap: Yani herkese emirdir ama sadece dervişler yapıyor, ötekiler kaçıyor. Evet.

Soru: Ben tasavvufu anlatmanız hususunda şahsen güzel anladım meseleyi. Ben sizin tasavvufu anlatmanızdan şunu anlıyorum; [mutasavvıflar,] Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hayatını örnek alıp pratik olarak yaşayan insanlar. Buna baktığımız zaman yani sadece isimlerini saydığınız zâtlar mutasavvıf değildir, bir İbn Teymiyye'de mutasavvıftır,

bir Mevdudi'de mutasavvıftır, bir Seyyid Kutup'ta mutasavvıftır. Yani bunu anlamamız gerektiği kanaati oluştu. Bundan hareketle bu soruyu rica ediyorum.

Şimdi tasavvuf İslâm olduğuna göre yani Resûlullah'ın sünneti olduğuna göre tarihte bir vaka biliyoruz, bir tekke-medrese kavgası biliyoruz. Bir ilim, ilmiye kesimiyle nefsimizi sadece tezkiye edelim [diyen] kesimin kavgasını biliyoruz. Veyahut kitaplarda geçmiş bir sürü ilmî münakaşalar biliyoruz. Hakikat, şeriat, ondan sonra şu bu. Eğer gerçekten tasavvuf dediğimiz olay Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnet-i seniyyesi, hadîs-i şerîflerde ifade edilen bir İslâm ise biz niçin buna böyle bir isim vererek Ümmet-i Muhammed'i yeniden veyahut böyle bir şey içerisine koyuyoruz. Bunu biz tasavvuf değilde direkt olarak İslâm olarak anlatsak daha doğru olmaz mı olay?

Cevap: Şimdi İslâm kelimesi o kadar geniş bir terimdir ki İslâm olarak anlatırsan tasavvuf anlaşılmaz. Yani elbette ayrı terminoloji kullanacaksınız. Mesela tefsir kelimesi de Peygamber Efendimiz'in zamanında yoktu ama tefsir

ilmi doğmuştur ve ondan sonra bir tefsir kelimesi tedâvüle girmiştir ve kimse de bundan rahatsız olmuyor. Yani [tefsir kelimesi] Peygamber Efendimiz'in zamanında yoktu. Fıkıh kelimesi de Peygamber Efendimiz'in zamanında ilm-i fıkıh mânasıyla yani ahkâm-ı şeriyyeyi anlatan ilim olarak mevcut değildi. Fıkıh denince şey anlaşılıyordu yani dinde akaid konularıyla ilgili münakaşaların, konuların içinde bulunduğu bir ilim teşekkül etmiştir. İlm-i kelâm demiştir buna. Binâenaleyh ilm-i kelâm, ilm-i hadis, ilm-i tefsir, ilm-i fıkıh ve yahut daha başka kelimeler bu gibi terminolojiden rahatsız olmamak lazım. Yani sen eğer İslâm diyelim diyecek olsan, İslâm kelimesi geniş bir tâbir olduğundan terminoloji daralır. Yani bir ilimde genişleme oldukça terminoloji çoğalır, terimler artar, yani ilmin derinlemesine gelişmesinin alâmetidir.

Halkın, avamın dilinde güç ve kuvvet arasında bir fark yoktur ama fizikte güç ve kuvvet arasında bir fark vardır. Yani güç başka şey demektir kuvvet başka bir şey demektir. Arasında bir nüans farkı meydana gelmiştir. Bir

tamircinin anahtarlarını aldığınız zaman aklınıza gelmeyecek, adınızı bilmediğiniz binbir çeşit çeşidi vardır. “Oğlum lokmayı getir.” dediği zaman gidipte lokantacıdan lokma götürüp ustasının ağzına koymaz çırak. O lokma anahtarı kastediliyordur, tâbirdir, normaldir. Kurbağacığı getir dediği zaman da gidip dere-den küçük kurbağa yakalayipta götürüp ona vermez. Bu bir terminolojidir. Bunu tabii karşılamak lazım, yani terminolojiye kızmayalım. Terminoloji normal bir şeydir.

Ama şöyle bir teklifi Ebu'l-Hasan Ali en-Nedvî yapmıştır, diyor ki; “Bu tasavvuf konusunda o çıktı bir şey söyledi, bu çıktı bir şey söyledi; ben hakiki mutasavvıfım dedi, ötekisi ben daha hakiki mutasavvıfım dedi. En iyisi bunu bu münakaşalardan sıyırmak için gelin buna ilm-i bâtın diyelim, fıkıh-ı bâtın diyelim, ilm-i tezkiye diyelim, ilm-i ihsan diyelim.” Çeşitli terminoloji teklifleri yani yeni tâbirlerle bunu ifade edelim diye düşündüler. Olmuştur, bu bizi şey yapmıyor yani sıkıkmıyor, detayını anlatabilirdik.

İlm-i ihsan denilebilir çünkü Peygamber Efendimiz'in Hz. Ömer *radiyallahu anh* vasıtasıyla nakledilen Cibril hadîs-i şerîfi var. Orada;

Ve me'l-ihsânu en ta'budellâhe ke-enneke terâhu fe-in lem tekün terâhu fe-innehû yerâke.

“İhsan nedir yâ Resûlallah?

“Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmektir. Çünkü sen O'nu görmüyorsan da O seni görüyor.” diyor.

Demek ki Allah'ı görüyormuşcasına samimi ibadetten işte tasavvufa bu isim verilsin denmiş. Ayrıca kalbin ahvalini anlattığı için ilm-i ahvâli kulûb densin veya ilm-i fıkhul-bâtın densin, batınî şartları anlatan ilim densin, ilm-i tezkiye-i nefis densin diye teklifler olmuştur. Olmuştur ama bu bir tekliftir, nihayet Ebu'l-Hasan Ali en-Nedvî'nin teklifidir. Ama ondan öncede tasavvuf kelimesi konusunda binlerce, milyonlarca kitap yazılmıştır. Kütüphanelerde de ilm-i tasavvuf diye bir bölüm karteksler vardır, fiilî durum vardır yani fiilî durumları değiştiremezsiniz ki.

Avrupanın bir kütüphanesine gitseniz Almanya’da yada bir bibliotech’e gitseniz, bu konudaki bilgileri ancak tasavvuf kelimesiyle bulabilirsiniz. Yani normaldir böyle bir şey. Her şey de insanın gönlünce olmuyor, başka türlü şekillerde gelişebiliyor. Normal, yani tasavvuf kelimesinden rahatsız olmamak lazım. Sonradan çıkmış bile olsa bir şeyi ifade etmek için [kullanılıyor]. Biz lisanı niye koymuşuz? Anlaşmak için. Fikirlerimizi biribirimize transfer edebilmek için, iletişim için lisanımız vardır. Anlaşmayı sağlayacak nüansları ne kadar arttırsak lisan o kadar zenginleşir. Kelimeyi ne kadar sıkıştırırsak lisan o kadar fakirleşir. Bu hatayı biz şeyde yaptık, yani Türkçe’yi araştırma filan şeyinde yapıldı bu. Halbuki terminolojiyi zenginleştirmek daha iyidir.

Bizim bir Alman profesörümüz vardı meşhur bir orientalisttir. Hellmut Ritter diye herkesin tanıdığı bir kimsedir, Alman kendisi. Bize fakültedeki talebeliğim sırasında ders verirken dedi ki; “Sizin” dedi, şeyi kastediyor, yani Osmanlıların son devrinin dilini, yani tam 1910-1915 filan. Daha Cumhuriyet kurulmamış, o

devredeki dili kastediyor. “Sizin her türlü anlamı ifade etmeye yetecek çok gelişmiş bir diliniz vardı, siz bu dilinize kıydınız.” dedi.

Dil bir meramı anlatmak içindir, bu da kelimelerle olur. Kelimeler biribirinden ne kadar farklılaşırsa, anlamlar ne kadar zenginleşirse dil o kadar zengin olur. Biz bugün kafa kelimesini kullandığımız bir yerde baş kelimesini kullanmıyoruz. “Kafamı kızdırma!” diyoruz ama “Başımı kızdırma!” demiyoruz mesela. Yani farklılıklar vardır şeyler vardır. Bu çeşitlilik bizi üzmemeli.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN
19 Zilka'de 1412 / 20.05.1992

[Bütün KONFERANSLAR'a PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

SERVER
Kürsü